

Interpellation IP 4/2017 rd

Suna Kymäläinen sd m.fl.

Interpellation om den ökande ojämlikheten

Till riksdagen

Inledning

”Ojämlikhet påverkar människor inom alla livsområden: Ojämlikhet försvagar möjligheterna att klara sig i samhället och förmågan att dra nytta av olika möjligheter. Ojämlikhet utgör ett betydande hinder för en del av befolkningen på olika livsområden och marknader. I form av bidrags- och byråkratifällor försämrar ojämlikhet också människors förmåga att utnyttja de möjligheter det allmänna och arbetsmarknaden erbjuder. Dessutom har ojämlikhet en negativ inverkan på den fysiska hälsan och den moraliska autonomin, vilket återspeglas i skillnader i den förväntade livslängden, långvarigt låga inkomster och varaktig funktionsnedsättning.” Så konstaterar regeringen i sitt meddelande den 20 november 2017.

Regeringen verkar på någon nivå ha vaknat upp i fråga om ojämlikheten i den egna politiken och har tillsatt en arbetsgrupp för att diskutera ojämlikheten. Arbetsgruppen har fått i uppdrag att ”hit- ta nya arbetssätt och metoder för att göra slut på den långvariga differentieringen i samhället. Detta ska ske inom den nuvarande utgiftsramen och utan att öka de offentliga utgifterna.”

Vi vill stödja regeringen i detta arbete, men vi ifrågasätter de beslut som redan fattats och regeringens propositioner i samband med budgeten för nästa år. En av de främsta orsakerna bakom den ökande ojämlikheten finns i regeringen Sipiläs regeringsprogram. Om vi verkligen vill påverka ojämlikheten kan det göras genom att beakta de prioriteringar som oppositionen just nu har fört fram i sina alternativa budgetar. Vi är bekymrade över att regeringen upprepade gånger verkar ha vänt ryggen åt den klyfta som har uppstått mellan de välbärgade och de utsatta finländarna. Regeringens nedskärningar drabbar olika människor på olika sätt. Regeringens åtgärder har antingen i form av åtgärder eller i form av försummelse lett till att ojämlikheten ökar och att klyftorna fördjupas. Många indikatorer visar att ojämlikheten är i färd med att öka inom ett flertal samhällsområden, och det värsta är att klyftorna fördjupas och utsattheten går i arv.

En absolut styrka med vårt 100-åriga finländska samhälle är att vårt folk står enat. Det är en garanti för stabilitet och tillväxt. Nu när ekonomin uppvisar en stigande trend måste vi se till att alla gynnas av tillväxten. Politikernas uppgift är att se till att vi inte låter ojämlikheten öka. Den ökande ojämlikheten är ingen naturlag, utan den kan påverkas genom aktiva politiska beslut.

Interpellation IP 4/2017 rd

Regeringens ekonomiska politik alstrar ojämlikhet

Regeringens ekonomiska politik styrs av ett medvetet och ideologiskt tänkesätt för att rasera välfärdssamhället. Regeringens har fått rykte om sig att den för en stram ekonomi, men det motsvarar inte verkligheten: vid sidan av nedskärningarna har massiva skattesänkningar urvattnat regeringens mål för att balansera de offentliga finanserna. Opartiska kalkyler visar att dessa skattesänkningar har gynnat särskilt de förmögna, och samtidigt konstateras det även i regeringens egna lagförslag att många skattesänkningar inte ens stärker sysselsättningen eller tillväxten.

Regeringen har skurit ner för nästan fyra miljarder, och samtidigt har den gjort skattesänkningar för nästan två miljarder som i främsta rummet gynnar höginkomsttagare. Det har lett till att ekonomins strukturella underskott är på väg att öka och ingalunda minska.

Regeringens ekonomiska politik ställer de som har de lägsta inkomsterna i en svagare ställning medan den föregående regeringens åtgärder minskade inkomstskillnaderna. Regeringens beslutsrelaterade politik har skurit mest av inkomsterna hos de medborgare som tjänar minst; vi talar om tiotals euro. Dessa pengar är ett direkt minus i låginkomsttagarnas dagliga försörjning. Hos medelinkomsttagarna har effekten varit neutral, och höginkomsttagarnas inkomster har beslutet ökat med upp till hundratals euro. Inkomstskillnaderna har därmed ökat. Regeringens beslut ökar också fattigdomsgraden. Men politiken ger alltid möjligheter att välja annorlunda. Att lindra beskattningen av arbete är befogat, förutsatt att det genomförs på ett socialt rättvist sätt och att det samtidigt görs inkomstöverföringar som förbättrar situationen för de mest utsatta. Här har regeringen misslyckats, och nu bör kursen läggas om.

Regeringen har motiverat nedskärningarna med balansering av ekonomin: när de offentliga finanserna balanseras upp, drabbar nedskärningarna enligt regeringen oundvikligen låginkomsttagare, eftersom förmåner bara betalas till dem. Argumentet saknar grund av två orsaker:

1. Vid sidan av nedskärningarna har regeringen i fråga om skattelättnader betonat de mest förmögna. Om så inte hade skett och man tvärtom hade använt också beskattningen som ett medel för balansering skulle en stor del av nedskärningarna ha kunnat lämnas därhän. Exempelvis Rådet för utvärdering av den ekonomiska politiken kritiserar regeringen för att inkomstsidan inte har använts vid anpassningen. Regeringens skattelättnader som riktas till höginkomsttagarna har i regeringens egna propositioner konstaterats vara ineffektiva i fråga om att öka sysselsättningen.
2. Under föregående regeringsperiod minskades inkomstskillnaderna och grundtryggheten förbättrades trots en stram finanspolitik. Ändå kunde man med hjälp av politiska beslut minska inkomstskillnaderna och förbättra grundtryggheten. För det handlar ju om vad vi väljer att prioritera. En jämförelse mellan olika regeringsperioder visar att en rättvis politik kan bedrivas också under svåra tider.

Besluten från regeringen Sipilä har ökat ojämlikheten och fördjupat den inom alla livsområden och politiska sektorer.

En arbetsmarknad som fungerar enligt rättvisa spelregler är en väsentlig del av den nordiska samhällsmodellen. Balanserade relationer på arbetsmarknaden tryggar en rättvis inkomstfördelning. Men regeringen har ingripit i arbetsmarknadens verksamhet på ett sätt som inte kan anses vara

Interpellation IP 4/2017 rd

opartiskt. Regeringen tvingades visserligen återta sin plan om tvångslagar som skulle skära ner lönerna, men till slut gick man på grund av påtryckning av regeringen in för konkurrenskraftsavtalet, som ökar obalansen inom de offentliga finanserna och som på grund av nedskärningen av semesterpenningen är särskilt svår för anställda med låga löner inom den offentliga sektorn.

Regeringens nedskärningar ställer människor i olikvärdig ställning

Regeringen Sipilä har upprepade gånger skurit ner på socialförmåner och basservice. Nedskärningarna har direkt slagit mot dem med de allra lägsta inkomsterna och mot dem med det största behovet av tjänster. Det som gör regeringens nedskärningslinje särskilt oskälig är att även om det är allmänt bekant att förmånsnedskärningarna inte bara mångfaldigas tidsmässigt utan också drabbar samma personer genom flera förmåner, har man upprepade gånger lämnat konsekvensbedömningarna ogjorda.

Regeringen har frusit och skurit ner indexen för grundtrygghetsförmånerna. Indexnedskärningarna kumuleras under regeringsperioden och försvagar köpkraften för grundtryggheten med över 5 procent. Exempelvis för en arbetslös innebär det att köpkraften försvagas med över 30 euro per månad. Det har sjunkit på grund av indexfrysningen. Bostadsbidraget har också skurits ner genom att strama åt inkomstjämkningen och genom att i fortsättningen försvaga indexet och skära ner stödet för del av en bostad. Klientavgifterna inom social- och hälso- och sjukvård har höjts med nästan 30 procent, läkemedelsersättningarna har skurits ner och självriskan höjts, kostersättningen har slopats, reseersättningarna har försvagats (den så kallade FPA-ersättningen), sjukdagpenningen har skurits ner. Förtjänstskydd betalas ut under kortare tid och höjningsdelarna har skurits ner så att nedskärningarna i de arbetslösas försörjning i vissa fall har uppgått till tusentals euro. Regeringen har också märkbart försvagat de studerandes ställning genom att skära ner studiepenningen med nästan 90 euro i månaden och genom att dra in indexkopplingen. Studiepenningen bör återställas till tidigare nivå.

Trots att regeringen två gånger har höjt garantipensionen, begränsar sig verkningarna främst till kompensering för indexfrysningen då man betraktar hela regeringsperioden. Dessutom innebär frysningen av folkpensionsindexet att full folkpension 2019 är cirka 20 euro per månad mindre jämfört med att indexhöjningarna skulle ha gjorts normalt. Särskilt nedskärningarna av de förmåner som gäller pensionärer medför att pensionerade medborgare inte kan förbättra sin försörjning genom arbete i väsentlig utsträckning, kanske inte alls. I Finland får vi inte acceptera att en pensionär måste välja mellan att köpa mat eller mediciner.

Barnavdraget i beskattningen slopas vilket innebär att i familjer med två barn i skolåldern stramas beskattningen åt med en procentenhet nästa år. Barnbidragets nivå har skurits ner och de har lösgjorts från indexet, och dessutom påverkas många barnfamiljer också av de ovan beskrivna försvagningarna av förmåner kopplade till folkpensionsindexet och bostadsbidraget. Endast nivån på utkomststödet har lämnats orört, vilket i praktiken också det bidrar till barnfamiljernas trängda läge genom att driva familjerna in i en bidragsfälla.

Dessutom har den subjektiva rätten till småbarnspedagogik på heltid begränsats utifrån föräldrarnas arbetsmarknadsposition så att barn till arbetslösa inte har samma rätt som barn till arbetande föräldrar. Vidare har avgifterna för klubbverksamhet fördubblats och gruppstorlekarna inom den

Interpellation IP 4/2017 rd

småbarnspedagogiska verksamheten har ökat. Skillnaderna är stora mellan kommuner i fråga om kvaliteten på lagstadgade tjänster som påverkar vardagen för barn och familjer. Skillnaderna är betydande både inom småbarnspedagogik och grundskoleutbildning liksom också inom rådgivning, barnskydd och fritidstjänster. En grundskola som bidrar till ojämlikhet ökar risken för utslagning bland ungdomar och nedskärningarna av grundskolans jämlikhetspengar bidrar till att öka ojämlikheten. Regeringens nedskärningar slår särskilt mot de barnfamiljerna som redan är utsatta. Den samlade effekten för en och samma familj kan vara avsevärd, särskilt om föräldrarna är arbetslösa eller är beroende av någon annan förmån.

Barnfattigdom är den finländska välfärdsstatens skamfläck. Att få ner den och lindra dess följder kräver en konsekvent politik och satsningar både på familjeförmåner och på bättre tjänster. Det är likaså nödvändigt att göra en samlad bedömning av konsekvenserna för barnen för att vi ska få en tillförlitlig bild av hur olika förändringar, som pekar i varierande riktning, direkt eller indirekt påverkar barnfamiljernas vardag, deras ekonomiska situation och tillgång till tjänster. Det är i synnerhet barnfattigdomen som måste åtgärdas, eftersom den inte bara innebär materiell brist utan ofta även marginalisering och utanförskap. Det kan ha en avgörande betydelse för det kommande livet.

Det finns betydande skillnader i hälsa mellan befolkningsgrupperna enligt socioekonomisk ställning, kön, civilstånd, hemort och modersmål. Skillnaderna är allt tydligare i Finland och stora också internationellt sett. Särskilt stora är de mellan de socioekonomiska grupperna, det vill säga när man betraktar variationer i hälsa enligt till exempel utbildning, ställning på arbetsmarknaden eller inkomster.

I Finland dör en fattig kvinna 5,6 år tidigare än en rik och bland män är skillnaden mellan den lägsta och högsta inkomstdecilen upp till 10,6 år. Hur vanligt det är med absolut inkomstfattigdom framgår exempelvis av att 2016 meddelade nästan 30 procent av 20—54-åringarna och nästan en femtedel av 55—74-åringarna att de på grund av penningbrist hade tvingats pruta på mat, mediciner eller läkarbesök.

För en del av hälsoskillnaderna läggs grunden redan i barndomen. Institutet för hälsa och välfärd kända undersökning av 1987 års födelsekohort visar att barn till föräldrar som länge fått utkomststöd fram till 21 års ålder också själva hade fått utkomststöd, bara hade grundskoleutbildning och anlidade den psykiatriska specialiserade sjukvårdens tjänster och använde psykmediciner betydligt oftare än barn till föräldrar som inte hade fått utkomststöd.

Regeringen Sipiläs socialpolitiska lösningar och besluten och planerna relaterade till vårdreformen har inte dämpat ojämlikheten i fråga om hälsa och välbefinnande, snarare tvärtom. I synnerhet tjänsteproduktionslösningarna kring vårdreformen innebär enligt bedömningar av en stor mängd sakkunniga en allvarlig risk för ökad ojämlikhet.

Ändå finns det alternativ till regeringens vägval för privatisering och ojämlikhetsutveckling inom social- och hälsovårdspolitiken. Exempelvis forskare inom Institutet för hälsa och välfärd har nyligen påmint om att på strukturell nivå kan skillnader mellan människor påverkas genom att minska inkomstskillnaderna, till exempel med redskapen för progressiv beskattning. Också genom politiken och lagstiftningen bör vi målmedvetet ingripa i fattigdom, ojämlikhet och diskriminering

Interpellation IP 4/2017 rd

samt påverka utbildningen, arbetsförhållandena och boendet. Genom att påverka tjänstesystemet kan vi också effektivt jämna ut skillnader om viljan finns. Vårt ojämlika system för hälso- och sjukvård bäddar för skillnader i hälsa, och därför bör det i reformen av vårt tjänstesystem och dess finansiering fästas uppmärksamhet vid befolkningens behov och vid att priserna på tjänsterna ska vara skäliga. Forskarna föreslår också att levnadsvanor ska påverkas, alkoholkonsumtion förklarar nämligen en betydande del av skillnaderna i dödlighet mellan inkomstgrupperna.

Dessa förslag av forskarna bör nu tas särskilt mycket på allvar eftersom besluten från regeringen Sipilä på alla sektorer ser ut att gå åt rakt motsatt håll: beskattningen har använts för att öka inkomstskillnaderna, fattigdomen och ojämlikheten har genom flera sparbeslut fördjupats, de metoder som framlagts vid vårdreformen fungerar inte för att nå de ursprungliga målen — och slutligen, inom alkoholpolitiken är regeringen i färd med att fatta beslut vars följder kommer att synas tydligast i de lägsta inkomstgrupperna.

Trots sina utbildningslöften har regeringen Sipilä med sina åtgärder gjort den finländska utbildningen mer ojämlik på alla stadier på ett aldrig förr skådat sätt. Den utbildningsmässiga ojämlikhetsutvecklingen har fördjupats och utbildningssystemet förmår inte längre lyfta upp dem som har de svåraste socioekonomiska bakgrunderna för att eftersträva en bättre framtid. Regeringen har följt utvecklingen från sidan utan att ingripa i ojämlikhetsutvecklingen på något som helst effektivt sätt.

Enligt OECD finns det i Finland 600 000 vuxna som har bristfälliga grundläggande färdigheter. Upp till 15 procent av finländarna har inte avlagt examen på andra stadiet före 25 års ålder. De växande kompetenskraven och strukturomvandlingarna i arbetslivet är en utmaning särskilt för dem som bara gått grundskolan. Att bli utslagen från utbildning på andra stadiet förebådar svagare hälsotillstånd och fler arbetslöshetsperioder jämfört med dem som genomgått gymnasiet eller yrkesutbildning. Tiden i arbetslivet för dem som bara gått grundskolan tenderar att bli upp till tio år kortare än för andra, och deras sysselsättningsnivå är klart svagare än för andra. Tusentals människor blir också arbetslösa inom branscher som krymper permanent. De som klarar sig sämst i förändringarna i arbetslivet behöver skraddarsydd åtgärder för att åter komma in i arbetslivet. Men regeringen Sipilä gör drastiska nedskärningar i finansieringen för yrkesutbildning och genomför en reform som särskilt hotar framgången för de elever som har svagare inlärningsfärdigheter. Dessutom kör man ner ungdomsgarantin. Nästa år upphör kompetensprogrammet för unga vuxna, vilket kommer att lämna 100 000 ungdomar under 30 år som bara har grundläggande utbildning utan faktiska möjligheter att få utbildning. Också regeringens planer på en aktiveringsmodell för utkomstskydd för arbetslösa hotar att försätta arbetslösa i en ännu mer ojämlik ställning. Regeringen har inte satsat tillräckligt på en aktiv arbetskraftspolitik eller på sysselsättningen. Passiviteten syns i form av lägre sysselsättning och en sämre fungerande arbetsmarknad jämfört med de andra nordiska länderna.

Ojämlikheten mellan bostadsområden fördjupas

Också ökad ojämlikhet mellan bostadsområden är ett växande hot mot välfärden i Finland. Särskilt i de stora städerna, där folkmängden ökar till följd av den interna och externa migrationen, är det markant att befolkningen fördelas på olika bostadsområden enligt inkomstnivå. När fattigdomen koncentreras förvärras också de jämsides förekommande fattigdomsalstrande sociala pro-

Interpellation IP 4/2017 rd

blemen såsom arbetslöshet, missbruk och hälsoproblem. I värsta fall kan det i bostadsområdet uppstå en ond cirkel där fördjupade sociala problem leder till att de som klarar sig bättre flyttar bort och området förslummas.

Den onda cirkeln med regional ojämlikhet som följd drabbar barn i familjer som hotas av utslagning med särskilt tragiska konsekvenser. Ju mer splittrade familjeförhållanden, desto viktigare är det för barnet att få stöd av den omgivande gemenskapen. Grannar, vänners familjer och skolan är rentav livsviktiga för barn i många problemfamiljer. När armodet koncentreras, faller det här stödet bort. Förslumningen berövar barn till föräldrar med svårigheter möjligheterna att bygga upp sina liv med hjälp av den omgivande gemenskapen. Den regionala ojämlikheten syns också i de offentliga tjänsterna. Områden med lägre inkomstnivå och fler sociala problem dras ofta också med sämre offentliga tjänster.

Den regionala ojämlikheten är inte bara städernas problem. Samma mångfaldiga onda cirkel kan drabba ett litet samhälle i sin helhet. Problem av denna typ uppstår i synnerhet när en stor lokal arbetsgivare eller ett regionalt betydande verksamhetsområde tvingas reducera sin verksamhet. Då behövs särskilda statliga åtgärder för att trygga områdets livskraft och människornas försörjning.

Den regionala ojämlikhetsutvecklingen måste åtgärdas målmedvetet innan problemen tillspetsas och det uppstår en ond cirkel. Regeringen måste lyfta upp bekämpningen av ojämlikheten i fokus också i regional- och stadspolitiken. Utan regional jämlikhet kan vi inte upprätthålla en bred välfärd i vårt land.

Med hänvisning till 43 § i Finlands grundlag framställer vi följande interpellation till den minister som saken gäller:

Varför vill staten skära ner hos studerande, arbetslösa, barnfamiljer och pensionärer och samtidigt krympa skattebasen genom att rikta skattesänkningar särskilt till de rika, trots att detta raserar den finländska välfärdsstaten,

varför lämnar regeringen konsekvensbedömningarna ogjorda och riktar avgiftshöjningar och nedskärningar av försörjning och tjänster mot samma människor upprepade gånger, trots att detta fördjupar fattigdomen och ojämlikheten,

har regeringen för avsikt att korrigera de ojämlikhetsstärkande konsekvenserna av sin nedskärning av semesterpenningen för de lågavlönade arbetstagarna inom den offentliga sektorn,

hur tänker regeringen minska skillnaderna i hälsa och välfärd genom beslut som gäller social- och hälsovårdspolitiken,

varför försämrar regeringen framtiden för tusentals barn och ungdomar och försätter dem i fara att bli marginaliserade genom att skära ner på alla nivåer av utbildning och

Interpellation IP 4/2017 rd

varför har regeringen inte vidtagit åtgärder för att stoppa upp särutvecklingen i vårt lands olika regioner och bostadsområden trots att utvecklingen har allvarliga konsekvenser både för människors välbefinnande och för en hållbar ekonomisk tillväxt?

Interpellation IP 4/2017 rd

Helsingfors 24.11.2017

Suna Kymäläinen sd
Eeva-Johanna Eloranta sd
Maarit Feldt-Ranta sd
Tarja Filatov sd
Jukka Gustafsson sd
Maria Guzenina sd
Tuula Haatainen sd
Timo Harakka sd
Eero Heinäluoma sd
Susanna Huovinen sd
Lauri Ihalainen sd
Ilkka Kantola sd
Anneli Kiljunen sd
Sanna Marin sd
Riitta Myller sd
Merja Mäkisalo-Ropponen sd
Ilmari Nurminen sd
Johanna Ojala-Niemelä sd
Sirpa Paatero sd
Antti Rinne sd
Joona Räsänen sd
Kristiina Salonen sd
Ville Skinnari sd
Satu Taavitsainen sd
Katja Taimela sd
Pilvi Torsti sd
Erkki Tuomioja sd
Tytti Tuppurainen sd
Pia Viitanen sd
Krista Mikkonen gröna
Heli Järvinen gröna
Outi Alanko-Kahiluoto gröna
Pekka Haavisto gröna
Ozan Yanar gröna
Jyrki Kasvi gröna
Johanna Karimäki gröna
Jani Toivola gröna
Hanna Halmeenpää gröna
Satu Hassi gröna
Touko Aalto gröna
Aino-Kaisa Pekonen vänst
Matti Semi vänst
Annika Lapintie vänst
Jari Myllykoski vänst

Interpellation IP 4/2017 rd

Anna Kontula vänst
Silvia Modig vänst
Katja Hänninen vänst
Li Andersson vänst
Kari Uotila vänst